INFLATION: THE "INVISIBLE TAX" OF THE ECONOMY AND THE EXPERIENCE OF UZBEKISTAN

Botirova Mohinur Bunyod qizi

Namangan State Technical University

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24118603 · Received: 30 October 2026 · Accepted: 2 November 2026 · Published: 5 November 2026

Abstract: The article examines the economic nature of inflation, its causes and socio-economic consequences. Inflation dynamics in Uzbekistan during 2021–2026 are analysed using official statistical data and Central Bank reviews. The article also considers the structure of consumer price increases, the role of monetary policy in containing inflation, and the importance of financial literacy. Based on the findings, recommendations aimed at maintaining price stability are proposed.

Keywords: inflation, consumer price index, purchasing power, Central Bank, policy rate, monetary policy, inflation expectations, financial literacy, Uzbekistan

INFLYATSIYA: IQTISODIYOTNING "KO'RINMAS SOLIG'I" VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI

Annotatsiya: Maqolada inflyatsiyaning iqtisodiy mohiyati, uning yuzaga kelish sabablari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari yoritilgan. O'zbekistonda 2021–2026-yillardagi inflyatsiya dinamikasi rasmiy statistik ma'lumotlar va Markaziy bank sharhlari asosida tahlil qilingan. Shuningdek, iste'mol narxlari o'sishining tarkibi, pul-kredit siyosatining inflyatsiyani jilovlashdagi o'rni hamda aholi moliyaviy savodxonligining ahamiyati ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida narxlar barqarorligini ta'minlashga qaratilgan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: inflyatsiya, iste'mol narxlari indeksi, xarid qobiliyati, Markaziy bank, asosiy stavka, pul-kredit siyosati, inflyatsion kutilmalar, moliyaviy savodxonlik, O'zbekiston

Аннотация: В статье рассматриваются экономическая сущность инфляции, причины её возникновения и социально-экономические последствия. На основе официальных статистических данных и обзоров Центрального банка анализируется динамика инфляции в Узбекистане в 2021–2026 годах. Также рассматриваются структура роста потребительских цен, роль денежно-кредитной политики в сдерживании инфляции и значение финансовой грамотности населения. На основе результатов исследования сформулированы предложения, направленные на обеспечение стабильности цен.

Ключевые слова: инфляция, индекс потребительских цен, покупательная способность, Центральный банк, основная ставка, денежно-кредитная политика, инфляционные ожидания, финансовая грамотность, Узбекистан

I. Kirish

Inflyatsiya zamonaviy iqtisodiyotning muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, tovar va xizmatlar umumiy narxlar darajasining muayyan vaqt davomida oshib borishini ifodalaydi. Inflyatsiya natijasida pulning xarid qobiliyati pasayadi, ya'ni bir xil miqdordagi pul mablag'iga avvalgiga nisbatan kamroq tovar va xizmatlarni xarid qilish mumkin bo'ladi. Shu sababli iqtisodiy adabiyotlarda inflyatsiya ba'zan "ko'rinmas soliq" sifatida talqin qilinadi. Chunki narxlarning umumiy oshishi aholi, korxonalar va davlatning pul shaklida saqlanayotgan daromadlari hamda jamg'armalarining real qiymatini kamaytirishi mumkin.

Inflyatsiyani tahlil qilishda dollarlashuv, ya'ni milliy valyuta bilan bir qatorda xorijiy valyutaning jamg'arma, hisobkitob va kredit munosabatlarida qo'llanilishi ham muhim ahamiyatga ega. Milliy valyutaning qadrsizlanishi kutilgan sharoitda iqtisodiy subyektlar o'z jamg'armalarini xorijiy valyutada saqlashga moyil bo'lishi mumkin. Dollarlashuv darajasi yuqori bo'lgan iqtisodiyotda valyuta kursining o'zgarishi import qilinadigan tovarlar va ishlab chiqarish resurslari narxlariga ta'sir ko'rsatadi. Bu esa ichki narxlar barqarorligini ta'minlash jarayonini murakkablashtirishi mumkin.

O'zbekistonda valyuta siyosatining liberallashtirilishi va bank tizimida milliy valyutadagi operatsiyalar ulushini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar dollarlashuv darajasini kamaytirish uchun muhim shart-sharoit yaratdi. Biroq dollarlashuvning inflyatsiyaga ta'sirini baholashda xorijiy valyutadagi aktivlar, kreditlar va depozitlar ulushini alohida ko'rib chiqish zarur. Ushbu ko'rsatkichlar bir-birining o'rnini bosa olmaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi inflyatsiyaning iqtisodiy mohiyati, uning yuzaga kelish omillari va oqibatlarini o'rganish, O'zbekistonda so'nggi yillardagi inflyatsiya dinamikasini rasmiy statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilish hamda inflyatsiyani jilovlash bo'yicha takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

II. Inflyatsiyaning mohiyati va o'lchanishi

Inflyatsiya, asosan, iste'mol narxlari indeksi (INI) yordamida o'lchanadi. Ushbu indeks aholi tomonidan iste'mol qilinadigan tovar va xizmatlar savati narxlarining ma'lum davrdagi o'zgarishini ifodalaydi. Iste'mol narxlari indeksining o'sishi iste'mol narxlari darajasi oshganini bildiradi.

Inflyatsiya darajasiga ko'ra odatda mo'tadil, yuqori va giperinflyatsiya kabi turlarga ajratiladi. Mo'tadil inflyatsiya sharoitida narxlar nisbatan past sur'atlarda oshadi. Yuqori inflyatsiyada narxlarning o'sish sur'atlari tezlashib, iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Giperinflyatsiya esa narxlarning nihoyatda yuqori va nazorat qilish qiyin bo'lgan sur'atlarda oshishi bilan tavsiflanadi. Shuningdek, bazaviy inflyatsiya tushunchasi ham mavjud. Bazaviy inflyatsiya iste'mol narxlari indeksining ayrim o'zgaruvchan yoki tartibga solinadigan tarkibiy qismlari ta'sirini hisobga olmagan holda narxlar dinamikasidagi barqarorroq tendensiyalarni baholashga yordam beradi. Shu sababli Markaziy bank umumiy inflyatsiya bilan bir qatorda bazaviy inflyatsiya va inflyatsion kutilmalarni ham tahlil qiladi.

© 2026 Bulletin of International Journals · Germany · ISSN 2750-3402 (online) · CC BY 4.0

III. Inflyatsiyaning asosiy sabablari

Inflyatsiyaning yuzaga kelishiga bir qator iqtisodiy omillar ta'sir ko'rsatadi. Ulardan birinchisi — talab inflyatsiyasidir. Aholi daromadlari, iste'mol kreditlari va davlat xarajatlarining tez o'sishi natijasida yalpi talab ishlab chiqarish imkoniyatlaridan yuqori bo'lsa, tovar va xizmatlar narxlariga oshiruvchi bosim yuzaga keladi.

Ikkinchi omil — xarajatlar inflyatsiyasi. Xomashyo, energiya resurslari, ish haqi va transport-logistika xarajatlarining oshishi ishlab chiqarish tannarxini ko'paytiradi. Korxonalar ushbu xarajatlarning bir qismini mahsulot va xizmatlar narxiga o'tkazishi mumkin.

Uchinchi omil — pul-kredit sharoitlari. Pul massasi va kreditlash hajmining iqtisodiyotning real ishlab chiqarish imkoniyatlariga nisbatan tez o'sishi ayrim sharoitlarda inflyatsion bosimni kuchaytirishi mumkin. Biroq pul massasining o'sishini inflyatsiyaning yagona sababi sifatida baholash to'g'ri emas, chunki ishlab chiqarish hajmi, pul aylanish tezligi va yalpi talab ham muhim ahamiyatga ega.

To'rtinchi omil — valyuta kursining o'zgarishi. Milliy valyuta qadrsizlanganda import qilinadigan tovarlar, xomashyo va uskunalarning milliy valyutadagi qiymati oshishi mumkin. Beshinchi omil esa inflyatsion kutilmalardir. Aholi va tadbirkorlar kelgusida narxlar oshishini kutsa, xarid va narx belgilash qarorlarini oldindan o'zgartirishi mumkin. Natijada inflyatsion bosim yanada kuchayadi.

O'zbekistonda energiya resurslari tariflarining bosqichma-bosqich o'zgartirilishi ham iste'mol narxlari dinamikasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biridir. Energiya tariflarining oshishi nafaqat uy xo'jaliklari xarajatlariga, balki ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tannarxiga ham ta'sir qilishi mumkin.

IV. Inflyatsiyaning oqibatlari

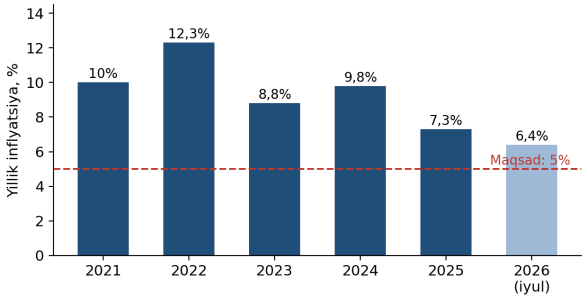
O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining SIAT ma'lumotlariga ko'ra, iste'mol narxlari indeksining o'tgan yil dekabr oyiga nisbatan o'zgarishi 2021-yilda 10,0 foiz, 2022-yilda 12,3 foiz, 2023-yilda 8,8 foiz, 2024-yilda 9,8 foiz va 2025-yilda 7,3 foizni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkichlar narxlar o'sish sur'atining yillar kesimida bir tekis bo'lmaganini ko'rsatadi.

2022-yilda inflyatsiya 12,3 foizga yetgan bo'lsa, 2023-yilda 8,8 foizgacha pasaygan. 2024-yilda esa 9,8 foizga ko'tarilgan va 2025-yilda 7,3 foizni tashkil etgan. Demak, 2025-yilda inflyatsiya sur'ati 2024-yilga nisbatan pasaygan.

2026-yil sentabr holatiga ko'ra, yillik inflyatsiya 6,4 foizni, 2026-yil boshidan buyon iste'mol narxlari o'sishi esa 4,2 foizni tashkil etgan. Ushbu ikki ko'rsatkichning hisoblash davri turlicha: yillik inflyatsiya 2025-yil sentabriga nisbatan, yil boshidan buyon o'sish esa 2025-yil dekabriga nisbatan hisoblanadi. Shuning uchun ularni bir xil davr ko'rsatkichlari sifatida taqqoslash mumkin emas.

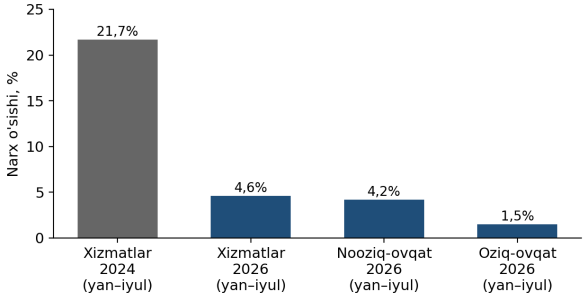
5. O'zbekistonda inflyatsiya dinamikasiRasmiy ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda umumiy inflyatsiya 2021-yilda 10 foiz, 2022-yilda 12,3 foiz, 2023-yilda 8,8 foiz, 2024-yilda 9,8 foiz, 2025-yilda 7,3 foiz bo'lgan, 2026-yil iyulida esa 6,4 foizni tashkil etgan [1]. Demak, so'nggi to'rt yilda inflyatsiya taxminan ikki barobar sekinlashdi (1-rasm).

Narxlar o'sishining tarkibiy tuzilishi ham muayyan o'zgarishlarga uchragan. Xususan, 2024-yilning yanvar–iyul oylarida xizmatlar guruhidagi narxlar o'sishi 21,7 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2026-yilning shu davrida ushbu ko'rsatkich 4,6 foizgacha pasaygan. Shu davrda oziq-ovqat mahsulotlari narxlari 1,5 foizga, nooziq-ovqat mahsulotlari narxlari esa 4,2 foizga oshgan

1-rasm. O'zbekistonda yillik inflyatsiya, foizda. Manba: https://anhor.uz/uzl/yangiliklar/uzbekistonda-inflyatsiya-pasaydi

Mazkur ko'rsatkichlar xizmatlar narxlari o'sish sur'atining sezilarli darajada sekinlashganini ko'rsatadi. Biroq narxlar o'sish sur'atining pasayishini barcha tovar va xizmatlar arzonlashdi, deb talqin qilish mumkin emas. Chunki inflyatsiyaning pasayishi narxlarning umumiy darajasi kamayganini emas, balki ularning avvalgi davrga nisbatan sekinroq oshayotganini anglatadi. Shuningdek, ayrim davrlarda yuqori baza ta'sirining kamayishi ham inflyatsiya ko'rsatkichlarining pasayishiga sabab bo'lishi mumkin.1].

2-rasm. Narx o'sishining guruhlar bo'yicha taqqoslanishi (yanvar–iyul). Manba: https://anhor.uz/uzl/yangiliklar/uzbekistonda-inflyatsiya-pasaydi

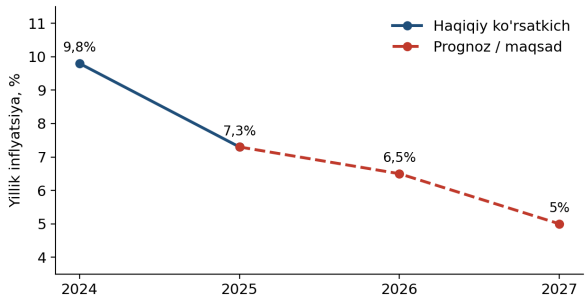
Inflyatsiya pasayish sur'atining bir tekis kechmayotgani ham alohida e'tiborga loyiq. 2026-yil iyun oyida yillik inflyatsiya 6,4 foizni tashkil etgan bo'lib, bu may oyidagi 5,5 foizlik ko'rsatkichdan yuqori hisoblanadi. Bunda elektr energiyasi, tabiiy gaz, ko'mir va yoqilg'i narxlaridagi o'zgarishlar muhim omillardan biri bo'lgan. Shu bilan birga, bazaviy inflyatsiya 5,7 foiz atrofida shakllangan [2]. Boshqa tomondan, O'zbekiston iqtisodiyotida yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlari kuzatilgan. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2026-yilning birinchi yarmida iqtisodiy o'sish 8,5 foizni tashkil etgan. Iqtisodiy faollikning ortishi bilan birga yalpi talabning yuqori darajada shakllanishi ayrim sharoitlarda inflyatsion bosimni kuchaytirishi mumkin [2; 4].

V. Markaziy bank siyosati va prognozlar

Inflyatsiyani jilovlashda pul-kredit siyosatining asosiy vositalaridan biri Markaziy bankning asosiy foiz stavkasi hisoblanadi. Markaziy bank boshqaruvi 2026-yil 17-iyundagi yig‘ilishida asosiy stavkani yillik 14 foiz darajasida o‘zgarishsiz qoldirish to‘g‘risida qaror qabul qildi [3]. Mazkur qaror inflyatsiya va inflyatsion kutilmalarning pasayishi, shuningdek, iqtisodiy faollikning yuqori sur’atlari saqlanib qolayotgani bilan izohlangan [3].

Asosiy foiz stavkasining 14 foiz darajasida saqlanishi milliy valyutadagi jamg‘armalarning jozibadorligini oshirish va iqtisodiyotdagi ortiqcha talabni cheklash orqali inflyatsion bosimni kamaytirishga xizmat qiladi. Agar yillik inflyatsiya 6,4 foiz deb olinsa, asosiy stavka bilan inflyatsiya o‘rtasidagi nominal farq 7,6 foiz bandni tashkil etadi. Biroq ushbu farqni real foiz stavkasining aniq qiymati sifatida emas, balki uning soddalashtirilgan bahosi sifatida talqin qilish lozim.

Markaziy bankning 2026-yil 17-iyundagi ma’lumotlariga ko‘ra, 2026-yil yakunida umumiy inflyatsiya 6,5 foiz atrofida shakllanishi, 2027-yil yakunida esa 5 foizlik maqsadli ko‘rsatkichga erishilishi prognoz qilingan [3]. Ushbu prognozlar 3-rasmda aks ettirilgan. Shu bilan birga, inflyatsiyaning prognoz qilingan darajaga pasayishiga tashqi iqtisodiy omillar ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Jumladan, Yaqin Sharqdagi geosiyosiy vaziyatning keskinlashishi, energiya resurslari va logistika xarajatlarining oshishi, shuningdek, ayrim mamlakatlar markaziy banklarining qat’iy pul-kredit siyosati tashqi moliyaviy resurslar qiymatining uzoq muddat yuqori bo‘lib qolishiga sabab bo‘lishi mumkin [3].

3-rasm. Inflyatsiya: haqiqiy ko’rsatkichlar va prognoz. Manba: https://www.spot.uz/oz/2026/06/17/base-rate/

VI. Inflyatsiyani jilovlash yo‘llari

Inflyatsiyani pasaytirish va narxlar barqarorligini ta’minlash uchun bir nechta yo‘nalishda kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Birinchidan, pul-kredit siyosati orqali iqtisodiyotdagi yalpi talabni muvozanatda saqlash muhim. Bunda Markaziy bankning asosiy foiz stavkasi va boshqa pul-kredit vositalaridan samarali foydalanish talab etiladi. Ikkinchidan, budjet siyosatida davlat xarajatlari va soliq siyosatini muvozanatli yuritish, budjet mablag‘laridan oqilona foydalanish zarur. Shuningdek, tarkibiy islohotlar inflyatsiyaning uzoq muddatli omillarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Xususan, mahalliy ishlab chiqarishni kengaytirish, bozorda raqobat muhitini kuchaytirish, logistika xarajatlarini kamaytirish hamda energiya samaradorligini oshirish tovar va xizmatlar taklifining ko‘payishiga xizmat qiladi. Natijada bozorda taklif hajmi ortib, narxlarga bo‘lgan bosim yumshashi mumkin.

Aholi darajasida esa moliyaviy savodxonlikni oshirish muhim hisoblanadi. Oilaviy budjetni to‘g‘ri rejalashtirish, jamg‘armalarni shakllantirish, mablag‘larni turli moliyaviy vositalarda saqlash va ortiqcha qarz majburiyatlaridan ehtiyot bo‘lish inflyatsiyaning aholi farovonligiga salbiy ta’sirini kamaytirishga yordam beradi.

VII. Shaxsiy kuzatuv

Inflyatsiyaning insonlar hayotiga ta’sirini men oilamizdagi bir voqea orqali yanada chuqurroq angladim. Bobom o‘zlarining birinchi avtomobili — Damasni bir necha yil avval 3 000 so‘mga sotib olgan ekanlar. Bugungi kunda esa bobomning aytishicha, xuddi shu rusumdagi avtomobilning qiymati taxminan 8 ming AQSh dollariga teng. Albatta, avtomobilning narxi faqat inflyatsiya ta’sirida o‘zgarmaydi. Uning ishlab chiqarilgan yili, texnik holati, bozordagi talab va taklif ham narx shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shunga qaramay, ushbu voqea vaqt o‘tishi bilan pulning xarid qobiliyati qanday o‘zgarishini tushunishimga yordam berdi.

Bir paytlar katta mablag‘ hisoblangan summa bugungi kunda avvalgidek xarid imkoniyatini bermasligi mumkin. Shu sababli inflyatsiya men uchun shunchaki statistik ko‘rsatkich emas, balki oilamiz va jamiyat hayotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadigan iqtisodiy jarayon sifatida namoyon bo‘ldi.

VIII. Xulosa

1. Inflyatsiya iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan muhim makroiqtisodiy jarayonlardan biridir. Uni samarali nazorat qilish va narxlar barqarorligini ta’minlash barqaror iqtisodiy o‘sishning muhim shartlaridan hisoblanadi. O‘zbekistonda yillik inflyatsiya darajasi 2022-yildagi 12,3 foizdan 2026-yil iyul oyida 6,4 foizgacha pasaygan. Biroq Markaziy bankning 5 foizlik maqsadli ko‘rsatkichiga erishish uchun hali izchil pul-kredit siyosatini yuritish, energiya resurslari narxlari va tashqi iqtisodiy xatarlarni hisobga olish hamda ichki bozorda raqobat va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish zarur.
2. Maqola ustida ishlash jarayonida inflyatsiyaning nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkichlarga, balki aholining kundalik turmush darajasi va xarid qobiliyatiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatishini chuqurroq angladim. Men hisob-kitob va tartibli ishlashni yaxshi ko‘raman, shu sababli iqtisodiy jarayonlarni raqamlar va statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilish menga qiziq. Kelajakda biznes va ilmiy faoliyatni o‘zaro uyg‘unlashtirib, narxlar barqarorligi, moliyaviy savodxonlik va iqtisodiy taraqqiyot yo‘nalishlarida bilim hamda tajribamni oshirishni maqsad qilganman. Namangan davlat texnika universiteti talabasi sifatida bu yo‘lda bilimlarimni yanada chuqurlashtirish va egallagan nazariy bilimlarimni amaliyotda qo‘llashga intilaman.

Foydalanilgan manbalar

[1] Anhor.uz. O‘zbekistonda inflyatsiya pasaydi (Markaziy bank ma’lumotlari asosida), 2026. https://anhor.uz/uzl/yangiliklar/uzbekistonda-inflyatsiya-pasaydi

[2] O’zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul-kredit siyosati sharhi — 2026-yil II chorak. https://cbu.uz/uz/press_center/releases/4565

701/

[3] Spot.uz. Markaziy bank asosiy stavkani 14% darajasida o‘zgarishsiz qoldirdi (17.06.2026). https://www.spot.uz/oz/2026/06/17/base-rate/

[4] Anhor.uz. Markaziy bank asosiy stavkani 14%da saqlab qoldi — nega? https://anhor.uz/uzl/news/markaziy-banki-asosiy/

[5] O’zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul-kredit siyosati sharhi, 2026-yil II chorak (PDF). https://cbu.uz/upload/medialibrary/1f3/ahwdrav2657f0nu1uesi65xoppe9t0du/MPR_Q2_v13_o_zb.pdf

[6] Yuz.uz. 2017–2020-yillarda O’zbekiston bank-moliya sektori rivojlanish dinamikasiga sharh. https://yuz.uz/uz/news/2017-2020-yillarda-ozbekiston-bank-moliya-sektori-rivojlanish-dinamikasiga-sharh

[7] Anhor.uz. O‘zbekiston bank tizimi aktivlari 1 025,8 trln so‘mga yetdi (2026-yil 1-sentabr holatiga). https://anhor.uz/uzl/iqtisodiyot/ozbekiston-banklari-aktivlari-86-mlrd

[8] Kun.uz. Uzbekistan’s currency gains nearly 7% against dollar, easing external debt payments, 2026 (inglizcha). https://kun.uz/en/94650107